

Józef Tadeusz Milik, *Dziesięć lat odkryć na Pustyni Judzkiej*, przeł. Z. Kubiak (Biblioteka Zwójów. Tło Nowego Testamentu, t. 6), Kraków, The Enigma Press 1999, ss. 208 + 26 fotografii i plan osady w Chirbet Qumran.

W 1957 r. J.T. Milik opublikował w języku włoskim i w języku francuskim syntezę badań nad odkrytymi w 1947 r. zwojami w grotach nad Morzem Martwym z dołączonymi 35 ilustracjami. J. Strugnell przetłumaczył ją w wersji rozszerzonej na język angielski, która została rozpowszechniona w kilku wydaniach. Wersja angielska posłużyła za podstawę tłumaczenia na język polski dokonanego przez Z. Kubiaka, jednego z najlepszych tłumaczy tekstów biblijnych, które wydał Instytut Wydawniczy PAX w 1968 r. Niniejsza publikacja zawiera przedruk przekładu polskiego z 1968 r. (s. 6-157 i 164-170) oraz uzupełnienia. Najważniejszymi uzupełnieniami są: bibliografia wydania oryginalnego z r. 1961 (159-163), dwa opracowania Z.J. Kapery, *Bibliografia zwojów znad Morza Martwego* (s. 177-187) i *Józef Tadeusz Milik – Champollion zwojów* (s. 189-206) oraz nowsza dokumentacja (m.in. kolorowe zdjęcia z 1990 r. wykonane przez D. Walkera i z 1996 r. wykonane przez P. Muchowskiego).

Od początku stycznia 1952 r. Milik przebywał w Szkole Biblijnej i Archeologicznej w Jerozolimie (École Biblique et Archéologique Française de Jérusalem), gdzie kompetentnie i cierpliwie rozszyfrowywał teksty spisane ponad dwa tysiące lat temu w języku hebrajskim i aramejskim. W swej publikacji, w kolejnych pięciu rozdziałach, w sposób przystępny przedstawił historię odkryć na zachodnim wybrzeżu Morza Martwego (s. 7-17), opisał księgozbiór qumrański (s. 18-43), zaproponował oryginalne wyjaśnienie dziejów esseńczyków (s. 44-103), omówił organizację i doktrynę esseńczyków (s. 104-135) oraz wskazał na znaczenie odkryć na Pustyni Judzkiej (s. 136-151).

Publikacja J.T. Milika została bardzo pozytywnie oceniona zarówno przez ekspertów semitystyki (np. P. Kahle) i archeologii (np. R. de Vaux) jak również przez bibliistów, którzy wyrazili swoje uznanie w kilkunastu, a może nawet w kilkudziesięciu recenzjach w renomowanych czasopismach zajmujących się tematyką biblijną. W języku polskim wydanie francuskie recenzował E. Sitarz (RBL 10, 1957, 491-496) i H. Strąkowski (RTK 4, 1957, nr 4, 102-106), wersję angielską H. Strąkowski (RTK 5,

1958, z. 2, 102-108), a wydanie w języku polskim J. Kudasiewicz (Znak 21, 1969, 1658-1659) i A. Polkowski (Życie i Myśl 20, 1970, nr 3, 150-153).

Mimo iż od 1957 r. nastąpił duży postęp w badaniach pism qumrańskich, to jednak synteza J.T. Milika nie straciła na aktualności i wartości naukowej. Najważniejszym osiągnięciem Milika jest uzasadnienie przypisania pism qumrańskich esseńczykom oraz odtworzenie historii esseńczyków. Badając różne wypowiedzi zawarte w tekstach qumrańskich w świetle krytyki literackiej na tle ówczesnej historii, danych archeologicznych i starożytnej paleografii semickiej Mili k wskazał cztery fazy rozwoju wspólnoty esseńskiej. Pierwsza faza (od ok. 152 do 104 r. przed Chr.), która znalazła wyraz w Regule Zrzeszenia i Hymnach, reprezentuje essenizm w jego oryginalnej czystości i sile. Był on głównie ruchem kapłańskim, wrogo nastawionym do Jonatana, który przyjmując w 152 r. bezprawnie funkcję arcykapłańską, w pismach qumrańskich pojawia się jako Niegodziwy Kapłan. W drugiej fazie (od ok. 104 do 40 r. przed Chr.) mała wspólnota esseńska zaczęła się rozrastać dzięki napływowi faryzeuszów, których prześladował Aleksander Janneusz, nazywany „wściekłym lwem”, i Hirkan I, występujący w tekstach jako „Mąż Kłamstwa” W tej fazie essenizm nabiera orientacji faryzejskiej i rozszerza się w Zajordanii („okolice Damaszku”) w formie obozów. Organizację tych obozów przedstawia tzw. Dokument Damasceński. Trzecią fazę (ok. 40 do 4 r. przed Chr.) reprezentuje essenizm związany z rządami Heroda Wielkiego. Po najeździe Partów w 40 r. przed Chr. i zniszczeniu osiedla esseńskiego w Qumran w czasie trzęsienia ziemi w 31 r. przed Chr. esseńczycy przebywali przypuszczalnie w różnych miastach palestyńskich i cieszyli się protektoratem Heroda. W czwartej fazie (od ok. 4 r. przed Chr. do 68 r. po Chr.) esseńczycy, według Milika, sympatyzowali z ruchem zelotów, którzy dążyli do uwolnienia narodu żydowskiego spod panowania Rzymu. Z tego powodu Rzymianie prześladowali esseńczyków i zniszczyli ich osiedle w Qumran.

Bardzo trafne i cenne są spostrzeżenia Milika dotyczące znaczenia odkryć nad Morzem Martwym dla lingwistyki, paleografii, historii literatury hebrajskiej i historii religii. Jego uwagi na temat kalendarza kapłańskiego stosowanego przez esseńczyków świadczą o nieprzeciętnej znajomości złożonej problematyki starożytnego rytuału żydowskiego (s. 112-119). Pozytywnie odnosi się on m.in. do hipotezy J. Jaubert na temat znaczenia odkryć qumrańskich dla wyjaśnienia rozbieżności w chronologii męki Pańskiej w Ewangeliach synoptycznych i w Ewangelii św. Jana. Równocześnie zauważa on, że istnienie dwóch kalendarzy liturgicznych odbitych w opisie męki Jezusa nie upoważnia nas do wyciągania wniosków na temat historycznego przebiegu wydarzeń (s. 118n.).

Po upływie ponad 50 lat od odkryć zwojów qumrańskich warto więc przypomnieć niezwykle wkład genialnego polskiego uczonego w ukierunkowanie badań nad dokumentami jednego z najważniejszych ugrupowań żydowskich z czasów poprzedzających i zazębiających się z działalnością Jezusa Chrystusa.